

Балканските народи, особено во периодот на транзиција и на преминување од едно во друго општествено уредување, при што се формираа повеќе самостојни држави, настојуваат да го вратат тркалото на времето и што повеќе на светот да му откријат за своето минато, да обелоденат, односно да им дадат своја конотација и видување на одредени случувања. Би можело да се квалификува како непристојност поради незаинтересираност или од други цели со задни намери нашето однесување кон историската наука на која од "непознати" причини не ѝ се овозможува проучување, доку-

■ Пишува:
Силвана БЛАЖЕВА

ментирање и осведочување на исклучително важниот период од македонското опстојување, долг три века, во кој гего-милитарските разбојнички банди (качаките) го тероризирале, измачувале христијанското население на овој простор. Претставувањето на двотомната студија "Крваво досие" на д-р Петар Поповски, со поднаслов "Гего-милитарскиот разбојнички тероризам во македонските земји од 1700 до 2002 година" го привлече вниманието на јавноста токму поради откривањето на досега затскриваните факти и искази за настани, масакри, зверства, терор, насилства извршени врз Македонците. Историската вистина за разбојништвата во македонското минато е базирана на чисто документарни извори, бидејќи тие можат да се сметаат за автентични и релевантни, затоа што со нив може да се посведочи историската акрибија. Бидејќи се работи за многу сложено, но и болно прашање од историјата на македонскиот народ, авторот на оваа студија ги презел неопходните обемни истражувања и проследувања на огромен историски материјал и литература за да може неговото претставување да се направи во вистинско светло и димензии. Според Поповски, двата тома од овој научен труд се минимум страници на кои можат само да се наведат, но не и да се опфатат сите стравотии и ужаси низ кои минувал незаштитениот македонски народ во тоа време, во науката познато како "разбојничко", односно како "време на стравот и ужасот". Создавањето на "Крваво досие" најмногу е базирано на турските официјални документи и правни акти, составени во царската канцеларија во Истанбул, потоа на документите составени во се-

"Македонското население било трпеливо. Долго време ја трпело тиранијата на Гегите, на Арнаутите. Неговите тирани се љубоморни одмаздители! Тешко е во кој и да е дел од султановата Империја да се најде пострашна состојба на беззаконие и безвластие од оваа која сега владее овде, во Македонија и во Албанија. Денес, за разлика од кога и да било порано, уздите на владата целосно се разлабавени...!"
Чарлс Блант.

диштата на вилаетите во Солун и во Битола и на извештаите на странските дипломати акредитирани во Европска Турција. Во тие пишани сведоштва постојат комплетни информации за одделни активности на разбојниците: каде и во кое време се случувале, идентитетот на жртвите врз кои се вршел теророт, што значи дека сите субјекти настојувале документарно, во вистинско светло да претстават одредени настани.

ГНЕВ, СУРОВОСТ И СВИРЕПОСТ

При разгледувањето на многуилјадните случаи на страв и ужас, на злосторствата кои Гегите-разбојници ги вршеле над оставениот на милост и немилост македонски народ, тешко е на некој од нив да му се даде карактеристика на посебност, бидејќи секој има своја специфична тежина, димензија и значење и сите имаат заеднички белег - силно изразен разбојнички гнев, суровост и свирепост од најтежок вид. Претставувајќи ги крвавите монструозни настани, д-р Поповски објаснува дека тогаш најраширена форма на разбојнички терор било киднапирањето на македонското население. Најчесто селаните ги собирале од нивите, ги носеле на планините, а потоа за нив барале голем откуп. Разбојничкиот гнев и осветољубивоста кон Македонецот се изразуваале така што и откако за селаните ќе се платела откупнината, членовите на качаките банди свирепост и грозоморно ги мачеле и ги убивале, а потоа делови од телата ставале во вреќи и ги испраќале во нивните села. Во историјата на човековата цивилизација сепак вакво нешто не е забележано.

Парафразирано, искажувањето на современикот на тие настани, Угрин Ангелески, би гласело: "... Арнаутите Ри-

за и Каљош со години силуваа млади моми и невести и убиваа од заседа - на претек... Многу сакаа да делкаат човечки христијански трупје и да гори човечко месо на распален планински оган! Тие беа гладни за крв и месо. Сверови кои се сверат и над сопственото кучило. И волчиштата им бегаат од сенката. Нè напаѓаа како волчишта. И ноќе, кога спиееш, не си спокоен. Ти грабаат во сонот со канџи. Сакаат да ти ја локнат крвта!"

Или, на пример, случајот со жителите од селото Бучим, Битолско. Во едно писмо од 8 јануари 1876 година, упатено до вилаетските власти во Битола, пишува: "Ние, бедната раја, Ве молиме со солзи да нè спасите од оваа напаст! Ние не смееме од куќа да излеземе. Не сме стопани ниту на жените, ниту на ќерките, ниту на овците, ниту на коњите, ниту на нивјето... Ние сме принудени сè тоа да го продаваме за да им дадеме пари на зулумкарите! Најпонизно Ве молиме да нè спасите од овие зулумџии или да испратите царска војска да нè исколе сите, зашто не се трпат зулумите! Никој нема претстава што трпиме ние од тие диви луѓе, од Арнаутите!"

Во друго писмо, пак, жителите од селото Осој, Дебарско, барајќи спас од властите, ги изнесуваат методите и суровоста кои ги применувале Гегите-разбојници за да дојдат до богат плен. Најчесто на мажите им ставале жешки јајца во устата или под мишките, додека на жените и на момите во половиот орган или, пак, им забодувале шпици под ноктите, кои потоа на вандалски начин им ги корнеле со ками. Имало случаи кога мажите и жените ги принудувале да јадат живи глувци или арнаутски измет. Мали деца и повозрасни момчиња ставале во вреќа заедно со неколку мачки за тие да ги унакажат, а на овој начин ги принудувале нивните

родители да кажат каде ги кријат парите.

Наведувајќи ги овие случаи д-р Поповски посочува дека се работи за сурови методи на притисок, кои можело да ги прави само диво, агресивно и злобно племе. Значи, не било без причина тоа што во една бујурулдија припадниците на тоа племе се опишуваат со следниве зборови: "Тоа се злосторници кои по природа се надарени со див и жесток карактер да вршат грозни убиства, кражби и беззаконија...!"

Секој податок од обемниот докумен-

жи и грабежи. Немоќните христијани кога не ќе најдат заштита и гаранција кај државните органи, целосно ја губат вербата за подобра иднина и ѝ се предаваат на судбината, чии последици не се опишуваат! Да кажам накусо, тоа се такви насилства, дури ако некој остане жив преку денот, се сомнева дека ќе доживее до утрешниот ден!"

Особен впечаток остава описот на ликот на Гегот-качак, кој го дава нашиот истакнат писател, дипломат и општественик Трајан Петровски: "... Качакот е скитач, гладен за крв и месо, свер што се

свери и над сопственото кучило, плиткоумник во чија фантазија пливаат само корништа и загноени смрдени рани. Качакот е крастав пес со искривена чурилка, со јазик како скапан трат, мртов за секакви вкусови, со кожа од змија пепелница. Тој е арамија вооружен со анџар и пушка, од чии нарोगлави очи и добитокот фаќа на зарек и треснува на местото! Качакот е сурат најгрд од сите сурати што ги создала природата. Каде што гази, трева не никнува, бодливи лишаи се смрсулавуваат како полжави. Каде што спие тој, не спие ни најкрво-

ДИВОТО ОСИЛО НА ГЕГИТЕ УСМРТИ 1.200.000 ХРИСТИЈАНИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ДЕЛ ОД ПЕКОЛОТ

тарен историски материјал, кој открива, документира или расветлува некој немил разбојнички настан, е исклучително важен и значаен. Особена вредност како историска вистина имаат оние кои во кратки црти ја опишуваат таа крвава, грозна и очајно болна положба на македонскиот народ. А нив ги има и премногу.

Внимание заслужува изјавата на султан Мухамед I, во една бујурулдија од 1760 година, во која меѓу другото, вели: "... На тие мрсни разбојници не им е доста што го избиваат мирното население, туку ги грабаат и пљачкаат неговите имоти, ги изнасилуваат нивните жени и си позволяваат да ги продаваат на пазар момите и децата на словенското население, како и добитокот. Тие разбојници му направиле толку големи загуби на мирното и трудољубиво население, што не е останато ништо здраво и неразурнато, ништо свето и несквернавено. Сè е подложено на оган и нож, сè е ограбено и опљачкано од сверските дејства на тој див арнаутски пљачкашки џган!"

Во ист тон е и искажувањето на митрополитот Натанаил Охридски од 1878 година, кое го пренесува рускиот вице-конзул во Битола, Максимов. Тој вели: "... По моето доаѓање во Охрид бев вчудоневиден кога македонското население го најдов потонато, така да речам, во мрак - тешко за опишување. Објаснувањето го најдов многу лесно - тоа население опколено со мухамедански Арнаути, постојано ѓаволски и насилствено настроени, кои своето задоволство го наоѓаат во убиства, коле-

ФАКСИМИЛ ОД ТУРСКИ ДОКУМЕНТ ВО КОЈ СЕ ОПИШУВААТ СТРАДАЊАТА НА МАКЕДОНСКОТО НАСЕЛЕНИЕ ВО НЕКОЛКУ КРАИШТА НА МАКЕДОНИЈА, КОИ МУ ГИ НАНЕСУВАЛЕ РАЗБОЈНИЦИТЕ.

жедниот волк. Воздухот се затестува со меури од отровен здив, посинети како цигер. И изворот не е повеќе извор ако неговата разлигавена муцка џбурнала во бистрата вода. Секнува и пресушува! Да бидеш домаќин, со две раце да создаваш куќа, да се бориш со сиромаштијата цел живот како со ортак, и кога ти е најсладок касајот во устата одненадеж да ти засени над главата сенка на качак, значи да бидеш колнат до гроба!"

АПЕЛИ ЗА СПАС

Секој кој ќе ги чита овие редови логично е да си го постави и прашањето како османлиските власти гледале на ова разбојништво, на крвавите драми исполнети со насилства и злосторства, кои секојдневно се случувале во македонските села и градови. Документираниот материјал, пак, го дава одговорот кој може да се сведе на еден збор - никако. Имено, по слободата која им ја дале на Гегите-разбојници и по распламувањето, интензивирањето на разбојништвото и на канибализмот, османлиските власти биле немоќни да сторат било што за да се спречи и да се стави под контрола дивеењето на тие диви, бесни и разјарени разбојнички орди. Во Империјата, речиси целата државна администрација, исто така, и војската и жандармеријата биле корумпирани, колаборирале со разбојниците и се богателе за сметка на рајата и на државата. Централната османлиска власт била беспомошна. Најдобра потврда за тоа претставува службеното обраќање на

султанот Селим III до вилаетските власти, во кое тој веќе не бара помош од институциите на системот, од кои сосема кренал раце, туку од Бога. Во овој документ, покрај другото, се вели: "...О, Боже, исчисти ја земјава од гнастите дела на разбојниците, од Гегите, од нивните беззаконија и насилби! Презри ги, исечи ги со мечот на победниците! Овие гнасти луѓе, како некои паразити и влекачи дошле и навлегле во многу села, паланки и градови од нашата држава, а населението, особено рајата во тие места, грозно проплака од нивните нечужни насилства и грабачки!"

Високата Porta и султанот секојдневно биле опсипувани со молби и петиции, со илјадници потписи, во кои се барало државата да застане во одбрана на честа и на достоинството на послушната раја. Меѓутоа, сите лелекања, плачови и повици од народот за помош одсвонувале во празно, зашто во Империјата сè му било подредено на разбојништвото: секоја македонска куќа била ограбена, секоја трета опожарена, а секоја четврта завиена во црно. Трагајќи по мотивите за соработката на османлиските власти со разбојниците, влашкиот литерат Сами-беј Фрашери во едно свое дело вели: "... Заради своите непримерни генетски особености, Гегите ги надминуваат другите народи во - бескрајни тероризирања над други народи, пљачкосувања, убиства, колежи, палежи и други нешта, кои им биле нужни на Османлиите! Гегите го откриле кај Османлиите тоа кон што срцата им копнееле - имоти, чест, оружје, коњи, пљачки колку ти душа сака, и слобода, толку колку што им требало. Османлиите, пак, во Гегите го пронашле тоа од што имале нужда: одважност, лојалност и безпоговорно крвопролитие!" Странските дипломати акредитирани во Европска Турција, уште со појавата на првите разбојнички банди на македонските простори, во првата половина на XVIII век, апелирале до Високата Porta и до султанот да го спречат дивеењето на Гегите, предупредувајќи ги на опасноста од нивно натамошно ширење, кое потоа тешко ќе може да се контролира. Меѓутоа, властите ги игнорирале овие апели. Во овој контекст пример е апелот на рускиот вицеkonzул во Битола, В. Максимов, кој предложил мерки за елиминирање на тоа општествено зло. Тој препорачал: "... Таквиот народ како Гегите треба да биде држен во постојана покорност, само со беспощадна строгост, а не со отстапки и со подигрувања, како што тоа го прави османлиското правителство, кое Гегите ги смета за браник на муслиманството!"

СТАТИСТИКА ЗА ЗЛОТО

Голем број историчари буквално копале по турските државни архиви, при

што дошле до многу важни и релевантни податоци врз чија основа може во историската наука да се постави одредена статистика за последиците од ова триековно разбојништво, особено за бројот на Македонците кои биле жрт-

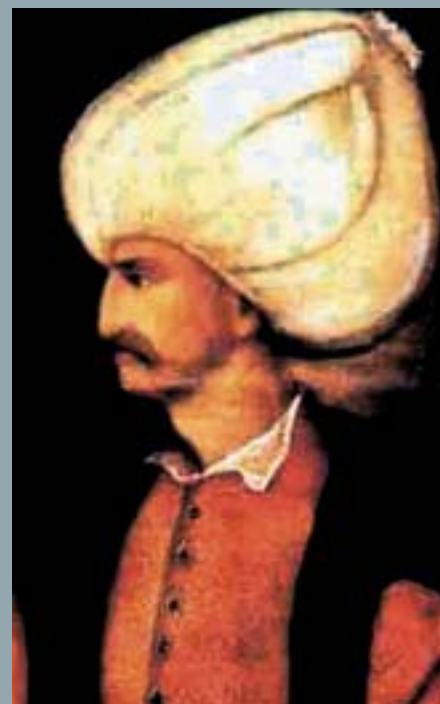
ОСМАНЛИИТЕ ГО ПРЕМОЛЧУВАА УБИВАЊЕТО НА НЕВИНИТЕ МАКЕДОНЦИ

ви на гего-арнаутскиот крвав терор. Всушност, тогашната администрација била совршено прегледна, точна и прецизна, со мноштво податоци кои го расветлуваат тој т.н. разбојнички период. Најголеми заслуги за тоа имаат двајца историчари - Русинот Олег Вештиј и Бугаринот К. Кондев. Во еден нивни извештај е запишано: "... Оставени без заштита, во т.н. разбојнички период, постојано паѓаа невини македонски глави. Данокот во крв кој Македонецот му го плаќаше на разбојничкиот тероризам, на дивите качачки орди, на Гегите, кои секогаш беа жедни за гаурска крв и месо, беше застрашувачки голем. Секоја година под камата и јагаганот на тие диви орди, на сверски, монструозен и крволочен начин, без повод и причина, од чисто задоволство, беа убивани меѓу 5.500 и 6.000 невини Македонци. Само за два века во македонскиот дел од пеколот на крвнички начин беа ликвидирани близу 1.200.000 Македонци. Бројката на сакатените, пак, на оние на кои им беа сечени или горени на жив оган стапалата од нозете, претворајќи ги во трајни инвалиди, беше за два и три пати поголема. На тој начин, тоа диво монструмно племе ја изразуваше својата крвничка злоба, својот гнев и суровост кон македонскиот елемент. Сè тоа го правеше од чисто задоволство, за да ја задоволи својата дива гего-арнаутска генетска разбојничка страст!"

Отворањето живи рани за минатото во еден сегмент е и прашање на достоинството за еден народ, но воедно со тоа можат да се навредат и чувствата на тој другиот посочувајќи го како нивен предизвикувач. Вакво нешто е и нор-

мално и можно, но и не мора да е така. Според албанологот Поповски, "Крваво досие" не е создадено на некакви негови измислици, туку исклучително се базира на автентични историски факти и сведоштва регистрирани во историската наука. Тој потенцира дека не се недостапни изворите од кои ги извлекол податоците кои биле предмет на неговите проучувања. Имено, секој што ќе посака може да дојде до нив и тие не се никаква тајна.

И во ова наше време во оваа наша земја, ние денешните потомци сме сведоци на опстојувањето на традицијата на разбојништвото. Одредена генетска особеност не се откажува од континуитетот. Историјата не смее да ги прикрива фактите, затоа што нејзина функција е да биде транспарентна и објективна по сите прашања, без оглед на тоа дали тие имаат позитивна или негативна конотација и димензија по оваа или онаа нација, односно таа не може да се пре-

ВО ВРЕМЕТО НА СУЛТАНОТ СУЛЕЈМАН ПРВИ ГЕГИТЕ БИЛЕ НАСЕЛЕНИ НА ДЕЛ НА СТАРА ПЛАНИНА ВО БУГАРИЈА, А ДЕЛ ВО СЕВЕРНИОТ ПЛАНИНСКИ ПРЕДЕЛ НА АЛБАНИЈА НА МАКЕДОНСКИТЕ ПРОСТОРИ

кројува според нечии одредени дневни или "големи" потреби. Можеби се сеќавате, пред една година собраниската говорница буквално ја злоупотреби еден пратеник, кој се претстави како историчар по вокација, при што Македонците ги нарече дивјаџи. Но, историјата сепак е составена од вистина и единствено од вистина.